

OSVRTI

TRGOVINSKA POLITIKA DUBROVNIKA U 13. I 14. STOLJEĆU

(U povodu izdanja »Knjige odredaba dubrovačke carinarnice iz 1277. godine«, koju je prepisao i preveo dr. Josip Lučić, a izdao 1989. dubrovački Historijski arhiv)

Trudom i zalaganjem marnog Josipa Lučića i Historijskog arhiva u Dubrovniku ponovno se pred čitateljima nalazi jedan od najznačajnijih ekonomskih dokumenata dubrovačke povijesti — Knjiga odredaba dubrovačke carinarnice. U toj su knjizi kodificirane brojne carinske odredbe koje je Dubrovnik donosio tokom XII i XIII stoljeća, a koje su ponekad bile i proturječne i nejasne pa ih je zato dubrovački knez Marko Justinijan skupio i proglasio 29. rujna 1277. godine »uz odobrenje Velikog i Malog vijeća i odobrenjem puka skupljenog na javnom zboru« (kako se to kaže u preambuli samih odredaba). To je učinjeno, kaže se tamo, da bi »sudske odluke bile jednodušne, kao i da se carinici pri utjerivanju općinskih prihoda ne bi dvoumili«.

Original tog dokumenta i danas se čuva u Historijskom arhivu u Dubrovniku i dosad je bio dva puta izdavan, prvi put u Beču još 1861. godine i drugi puta u Beogradu 1936. godine; oba puta tiskan je samo latinski tekst, bez prijevoda i bez dublje interpretacije.¹ Lučićevo izdanje donosi, u skladu sa suvremenim načelima izdavanja drevnih dokumenata, usporedno originalan tekst i hrvatski prijevod.

¹ R. Eitelberg von Edelberg: Die mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens in Arbe, Zara, Traù und Ragusa, Jahrbuch der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, V. Band, Wien 1861, S. 289—308; M. Peterković: Statuta doane civitatis Ragusii (Statut carinarnice grada Dubrovnika), SKA, Istorisko-pravni spomenici, knjiga I, Beograd 1936 (u daljnjem tekstu IPS).

Budući da se radi o najstarijem carinskom kodeksu kod Slavena, a ubraja se i među najstarije na svijetu, smatramo da je on zavrijedio da ga se nešto detaljnije osvijetli sa stajališta gospodarske politike srednjovjekovnog grada, pa ćemo u ovom prikazu o tome nešto više govoriti.

1. Knez Marko Justinijan, koji kodificira postojeće propise Dubrovnika pripada generaciji koja je na talijanskim sveučilištima studirala pravo i bila zadahnuta uvjerenjem da će blagostanje u gradovima biti povećano ako se stvori »pravna država« (kako se to moderno kaže): ozakone statuti gradova i stvore prateći propisi. Za vrijeme dužda J. Tiepola (1232—1234) kodificira se statut Venezije pri čemu glavnu ulogu ima pravnik Justinijani; nećak tog pravnika dolazi u Dubrovnik 1237. i počinje s kodifikacijom krivičnog prava.² Knez Marko Justinijan potomak je onog Justinijana koji je došao u Dubrovnik 1237. godine: za vrijeme svog prvog mandata kao knez Dubrovačke republike, donosi 1272. Statut Dubrovnika pri čemu ističe da ga stvara na osnovi statutarnih odredbi izdanih »od raznih knezova, u različito doba, rasturenih u mnogobrojnim knjižicama; odredbi koje su ponegdje i međusobno proturječne, u nečemu i suvišne, u nečemu i dosta pogrešne, tamne i nejasne«. Stoga je već prvi mandat kneza Marka Justinijana kodifikatorski: on skuplja, raspoređuje postojeću zakon-

² Prema tvrdnji A. Solovjeva: Liber Omnium Reformatium Civitatis Ragusii (knjiga svih reformacija grada Dubrovnika), IPS, I, str. III.

sku građu, izostavlja ponavljanja, izbacuje nejasnoće i pročišćuje postojeće tekstove prezentirajući ih na jednom mjestu. Smatra se zato da je Dubrovački statut iznimno potpuna kodifikacija propisa, potpunija ne samo od statuta dalmatinskih gradova, već i od statuta Venecije.³

Taj isti vrsni kodifikator cjelokupnog statuta Dubrovnika pristupa kodifikaciji i carinskog sistema, pa je *Liber statutorum doane Ragusii* produkt rada iskusnog pravnika. Pri tom ne smijemo, međutim, smetnuti s uma da »Knjigu odredaba...« piše Justinijan za grad koji je još uvijek vezan za Veneciju. Paktom od 1232. godine Dubrovnik je prihvatio mletačku vlast, koja imenuje kneza i nadbiskupa; Dubrovnik svake godine plaća duždu u Veneciji određenu sumu i snosi troškove imenovanog kneza u Dubrovniku. Oni se ograničavaju u trgovini s Venecijom (samo 4 broda godišnje) a bez daće mogu uvoziti samo robu iz dubrovačkog zaleđa. Njihova trgovina ne smije ići dalje na jug od Korinskog zaljeva, itd., itd.

To su realna ograničenja koja Justinijan ima. U kodifikaciji mu vjerojatno pomaže i Tomasinus de Severe, prvi svjetovni notar Dubrovnika, magistar koga svi kasniji povjesničari neizmjereno hvale, nazivajući ga »pravom personifikacijom reda i urednosti.«⁴

Knjiga odredaba dubrovačke carinarnice prema tome, djelo je vrsnog pravnika koji poznaje i pravo i pravnu djelatnost na obalama Jadrana. Ona je stoga vrijedna kritičke komparativne analize.

2. Prije svega, potrebno je razjasniti sam pojam carine kako je nazivaju u ranom srednjem vijeku. Carina, dakle nije samo naplata poreznih prihoda pri uvozu, izvozu i tranzitu (kakvo je da-

našnje poimanje tog pojma), već je to i naplata unutrašnjih potrošarina koje se ubiru zbog izlaganja robe na prodaju, prodaje nekretnina, robova ili druge imovine.⁵ Dubrovački kodeks, u skladu s tom praksom, razrađuje i izvožno-uvoznu carinu (u današnjem smislu te riječi) i ostale oporezive djelatnosti. U tom smislu, naslov može današnjeg čitaoca dovesti u zabunu.

3. Što sadrži taj zbornik odredaba? Počet ćemo s organizacijom carinske službe. Ona se nalazi na ulazu u grad Dubrovnik, na mjestu današnje palače Sponza i nije stoljećima mijenjala svoje mjesto. Čine je 4 carinika i 1 pisar koji se biraju na godinu dana (odnosno 6 mjeseci — 42⁶). Carinarnica je otvorena cijeli dan; novac ubiru uvijek dva carinika i pisar koji upisuje carinske prihode pojedinačno — od svakog obveznika. Carinici su motivirani da budu u carinarnici, jer svoju plaću (groš dnevno!!) primaju samo ako su došli na posao. Pisar se bira (!) između tri kandidata, odlukom kneza i njegova vijeća (42). Carina se plaća odmah, ne postoji mogućnost odgode plaćanja. Dopuste li to, carinici i obveznici će platiti visoku kaznu.

Carina se plaćala u Dubrovniku i za robu koja se prometala karavanama (sa zaleđem) i za onu koja je stizala morem (svi brodovi, koji se usidre zbog nevremena ili straha od gusara na teritoriju Dubrovačke republike — van dubrovačke luke — moraju iskrcati robu na kopno, pod nadzorom ladanjskog kneza i carinske operacije

⁵ U takvoj interpretaciji slažu se i V. Mažuranić, koji kaže da je carina »daća koja se pobire od robe svake vrste, što se u ino mjesto prevozi i trži« (Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik) i Z. Herkov koji izriječno kaže da »doana« nije samo oznaka za uvozne i izvozne daće, nego i za potrošarine, pa se pod tim nazivom kriju obje daće. Osim toga, naglašava Herkov, »doana je kadšto oznaka i za neposredne poreze« (Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske, Zagreb 1956).

⁶ Ovdje i dalje — broj u zagradi označava broj odredbe u »Knjizi odredaba...«.

³ A. Solovjev: Ibid, str. V.

⁴ Jednako C. Jireček (Die Mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner, Archiv für slov. Philologie XXV) i G. Cremonesi (Dubrovačka kancelarija do god. 1300 i najstarije knjige dubrovačke archive, Glasnik zem. Muzeja XXXIX — 1927).

obaviti u Dubrovniku). Taj postupak, dakako nije bio ni brz, ni lagodan. Dubrovčani su pokušali olakšati položaj stranim brodarima 1448. godine, osnivajući carinarnicu u Stonu gdje su dolazili prije svega neretljanski trgovci. Stvaranje te druge carinarnice, međutim, nije donijelo očekivane rezultate: točnije, sve je više prometa išlo preko Stona, ali se prihodi nisu u toj mjeri povećali (zbog proširena krijumčarenja, a vjerojatno i zbog mita), pa se 1519. godine donijela nova odredba kojom se sva roba, u vrijednosti višoj od 10 dukata, mora iskrcati u Dubrovniku.⁷ Otada je, sve do pada Dubrovačke republike, mjesto carinjenja opet samo Dubrovnik.

4. »Knjiga odredaba...« regulira ne samo carinu već i trošarine i druge pristojbe koje na teritoriju Dubrovnika plaćaju domaći i stranci.

»Carinski« prihodi predstavljaju glavni izvor izdržavanja srednjovjekovnog grada. Njihovo porijeklo gubi se u davnoj prošlosti. Egipat je »bio opkoljen mrežom carinarnica«; Strabon se njima divio, budući da su Egipćani naplaćivali i ulaznu i izlaznu carinu na svu robu koja je išla na Zapad iz Indije i Etiopije, zarađujući na taj način visoke prihode; po egipatskom uzoru formiraju se i carinarnice u velikom broju grčkih gradova, a to je preuzeo i Rim.⁸ U srednjem vijeku lokalne vlasti (feudalci, ali i gradovi) nastoje što više iskoristiti trgovinu, naplaćujući mnogobrojne tržne i tranzitne takse za svu robu koja prolazi preko njihova teritorija. Lakoća stjecanja tih prihoda utječe da se trajno množi broj carinarnica i uvećava carina.⁹ Po-

morski put, na kojem se nalazi Dubrovnik, nije toliko opterećen tim mnogobrojnim carinskim mjestima (zato je jeftiniji pri dopremi robe), što čini da je sve više trgovine na njemu. Dubrovnik je, uslijed toga, užitnik svog povoljnog geografskog položaja, budući da ostvaruje povoljni spoj zaleđa sa morem izgrađujući za se koristonosnu posredničku ulogu.

Iako je iz same »Knjige odredaba...« teško utvrditi koji su prihodi za budžet Dubrovačke republike značajniji (da li oni izvozno-uvozni ili su to pak daće), ipak će biti korisno da navedemo koje sve prihode knjiga izričekom spominje.

Uvozne carine ne spominju se u tekstu iz 1277. godine; međutim, u dopuni iz 1326. godine (47) navodi se da svaki stranac koji stigne u Dubrovnik s robom mora platiti toliku carinu, koliko plaćaju Dubrovčani u njihovim gradovima (načelo reciprociteta!!); mora se plaćati carina i na uvoz posuda za čuvanje ulja (50); tek 1385. za kneza Klementa Marina Gučetića fiksira se jedinstvena carina od 3% *ad valorem* (a više od toga samo za robu onih trgovaca, u čijim gradovima Dubrovčani plaćaju višu carinu (53). Međutim, toj odredbi ne podliježu Venecijanci, Dalmatinci, Ankonitanci i Slaveni (kao i drugi s kojima Dubrovnik ima sklopljene ugovore) za koje važi (rekli bismo danas) »klauzula najvećeg povlašćenja«. Uvozna carina plaća se na ulje, žito, vapno i smolu. Vино je praktički zabranjeno uvoziti.

Izvozne carine plaćaju se za izvoz lanenog platna, pamuka, parheta, bukarana, pokrivača, gunjeva, čoha i šuba (staroslavenska riječ za dugu odjeću podstavljenu krznom); izvozna se carina naplaćuje i na izvoz svile, soli, smokava, ali i zlatnog novca; na štavljenu kožu, ali i izvoz robova; na izvoz lovnih ptica (jastrebova, sokolova i kobaca) plaća se izvozna pristojba od 1 groša po ptici. Izvozna se carina plaća i na crijepove u iznosu od čak 50%

⁷ K. Vojnović: Carinski sustav Dubrovačke republike, »Rad« JA, knj. 129, str. 90—171.

⁸ J. Toutain: The Economic Life of the Ancient World, London 1951, Routledge & Kegan, pp. 106—5, 224—6, 327—8 i druga.

⁹ Klasičan je slučaj puta Albrecht Dürera godine 1520. iz Eltmana (na Majni) do Mainza — puta dugačkog oko 270 km. On plovi brodom i prisiljen je da prođe preko 7 njemačkih kneževina i da pokaže popratno pismo (iz Nürnberga) na 27 carinarnica, koje

traže naplatu daća. Vidi H. Cunov: Opšta privredna historija, Beograd 1958, Tom III, str. 134.

vrijednosti crijepa (što je svakako prohibitivna izvozna carina) — prema odluci iz 1320 (45).

Reexportna carina plaća se na svu robu, koja stiže u grad, makar se i ne raspakirala, u iznosu od 1% vrijednosti pošiljke. A ako ta roba ide »u Bugarsku, Slavoniju, Zetu, Bosnu i Kraljevstvo Ugarske«, u kojima Dubrovčani ne plaćaju carine, tada će se pri ulasku u grad za tu robu naplatiti carina od 3% (53). Slična odredba vrijedi i za dubrovački izvoz sira sa Neretve u druge krajeve (55).

Velik dio »Knjige odredaba...« odnosi se na *daće i potrošarine*. Kupci kuća, gradilišta, vinograda ili zemljišta, plaćaju za 2% vrijednosti kupoprodajnog uloga (13). Taksu plaća svaki Dubrovčanin, koji proda ili zakolje govedo, ovcu ili kozu i to onog dana, kad je zaklao odnosno prodao (16). Klanje potajice u kući donosi kaznu — višestruko se povećava taksa (17). Od takse na klanje stoke izuzeti su samo Slaveni ako zakolju dognanu stoku za vlastito blagovanje (20) i oni, kojima je životinja sama crkla (21). Nekoliko godina kasnije donosi se odredba po kojoj nitko ne smije derati životinju izvan klaonice (43). Na proizvedeno vino plaća se carina (po vjedru). Poslije 1332 godine donosi se odredba po kojoj na svaki trgovački ugovor sklopljen u Dubrovniku, valja platiti 3% od vrijednosti Ugovora (od čega polovicu plaća kupac, a polovicu prodavač — 50). Svi plaćaju — Dubrovčani, Lastovci i Dalmatinci — 10% vrijednosti od prodane ribe u Dubrovniku; a Dubrovčani — ribari plaćaju 10% vrijednosti ako su ribu prodali van dubrovačkog područja. Plaćaju se i lučke pristojbe za svaki brod što pristane (56), ali i godišnja taksa za svaku barku na vesla (po veslačkoj klupi!!). Prodavači ulja i sira, lana ili druge robe »na placi« plaćaju »placovinu« svakog tjedna. Prodavači voća, povrća i mlijeka plaćaju desetak na svaku prodaju (56).

Očito je da je Dubrovnik izgradio kompleksan sistem oporezivanja kojim je financirao svoje aktivnosti. No, kako stoji taj sistem u odnosu na dru-

ge, koji su se izgrađivali u tadašnjem svijetu?

5. Poreski sistem usavršavan u gradovima u XII. i XIII. vijeku, bio je u funkciji izgradnje moći grada a ekonomska politika sredstvo pomoću kojeg se stvarala moć, bogatstvo i snaga grada, što je konačni cilj sveukupne politike.

Držalo se da su gradovi prije svega mjestom trgovanja; no on je istodobno i centar potrošnje i proizvodni centar. Kao mjesto trgovanja, svaki grad teži da osigura što veći promet, kako bi omogućio svojim trgovcima (ali i carini!!) što veći profit; kao potrošački centar, grad uvijek osjeća glad za robama; ali istodobno, zbog proizvodnog svog karaktera, postoji strah nad mogućnostima plasmama onog što se u gradu proizvodi. Ekonomska je politika grada uvijek pomalo razapeta između želje za jeftinoćom (koju traže potrošači) i zahtjevom proizvođača da što skuplje prodaju svoje robe.

Zato se u svim dokumentima onog vremena (pa i u našoj Liber statutorum) javljaju tri tipa ekonomske politike: (a) interes posredničke trgovine, zatim (b) politika snabdijevanja grada i (c) poticanja proizvodnje (koja će se nešto kasnije nazvati protekcionizam).¹⁰

Sistem posredničke trgovine razvilo je bizantsko carstvo: po robu na Daleki istok nisu mogli ići mediteranski trgovci sami; oni nijesu ni mogli trgovati između bizantskih gradova; njima je dozvoljeno, međutim, da prodaju u Bizantu svoju robu (nakon što plate carinu) i da kupe orijentalne proizvode koji su već platili uvoznu carinu i u čijoj se cijeni već nalazi posrednička dobit bizantskih trgovaca. Iz Bizanta taj se sistem širi na sjeverno-talijanske gradove (Genovu, a potom Veneciju). Venecija u prvoj polovini XIII. stoljeća sklapa ugovore sa Ferrarrom, Ravennom, ali i Dubrovnikom (1236. godine) po kojima ti gradovi nemaju pra-

¹⁰ Za ovaj pristup vidi: E. E. Heckscher: *Mercantilism*, Vol. II., London 1955, pp. 53—174.

va trgovati direktno sa sjeverno-jadranskim gradovima, osim preko Venecije i najvećim dijelom, samo hranom. Ugovor Venecije s Dubrovnikom (iz 1232. godine) dozvoljava Dubrovčanima da uvoze »slavensku« robu bez carine, no za sve druge plaćaju se skoro prohibitivne carine, koje su to veće što je veća udaljenost iz koje robe dolaze (one su tolike da dubrovački trgovci nisu konkurentni mletačkima u uvozu robe sa Levanta).

Čak ni patrijarh iz Aquileje ne može dobiti vino iz vlastitih vinograda u Istri, a da ono ne prijeđe prethodno kroz venecijanski teritorij (Izola), gdje dakako, plaća provoznu carinu i transport.

Vjerojatno na toj liniji venecijanskog ograničavanja trgovine strancima u sjevernom Jadranu, valja tumačiti zašto je carinska zona (1) Dubrovnika omeđena područjem koji se kreće od Vrulja kod Omiša do rijeke Lješa u sjevernoj Albaniji i u akvatoriju srednjeg i južnog Jadrana koji uključuje i otoke Mljet, Korčulu, Hvar, Brač, Vis i Lastovo.¹¹ To je u skladu i s Ugovorom Venecije i Dubrovnika iz 1232. godine. Venecija zabranjuje drugim gradovima (Ravenni 1234, Anconi 1264) da organiziraju putovanja hodočasnika u Svetu zemlju, dajući sebi monopolno pravo u unosnoj organizaciji tadašnjeg »turizma«.¹² Kroničar, svećenik Salimbene koji je ogorčen mletačkom politikom, piše potkraj 13. stoljeća, kako Mlečani »prisiljavaju sve trgovce koji su dovezli robu u Veneciju, da je tamo i prodaju jer se ona ne smije više vratiti«.

¹¹ J. Lučić u Predgovoru »Knjige odredaba...«, str. 4.

¹² Za ovaj pristup vidi izvanredno pisanu knjigu N. Foster: *Hodočasnici*, Zagreb 1986. Autor ističe da su »brojne agenture državnog venecijanskog putničkog ureda u raznim evropskim gradovima hvalile svoje usluge i savršenu organizaciju svojih hodočasnika. Venecijanska Republika bila je u 15. stoljeću poznata po svojim luksuznim putovanjima na hodočašće u Svetu zemlju, a cijene su obuhvaćale sve usluge« (str. 12).

Cilj je te politike da Venecija postane ogromno skladište svih roba onog vremena, pa u nju dolaze strani trgovci da bi kupili robe. Njih se brižno nadzire, oni su prisiljeni stanovati u posebnim »hotelima« (Fondaco dei Tedeschi je jedan od najpoznatijih u Veneciji), iz kojih ne smiju noću izlaziti. Pored troškova boravka, stranac je najčešće prisiljen kupovinu izvršiti preko mletačkog posrednika (koji se naziva senzal). Tako posrednička trgovina, sa privlačenjem stranih trgovaca (ali i »turista« i drugih) postaje velik izvor bogatstva Venecije.

Dubrovnik svojim carinskim odredbama želi ponoviti taj uspjeh Venecije, ali to može učiniti tek nakon što je stekao 1358. godine neovisnost o Veneciji; tad prestaje važiti sporazum Venecija-Dubrovnik iz 1232. godine. Zato se 1385. godine donosi 53. odredba o carinama za strance, kojom se definitivno regulira carina na njihovu tranzitnu i uvoznju trgovinu.

6. Politika snabdijevanja grada uz prihvatljive cijene, prisutna je u »Knjizi odredaba...« gotovo u svakoj odredbi. Tu su i sanitarni propisi (o mearskim klupama — 15, o klaonici — 38, prodaji ribe i vina — 72, načinu prodaje kruha — 69, zabrani bacanja smeća iz kuće na ulicu — 74 i čišćenja ulica — 75 itd.) kao i zabrana preprodaje žita (67), te uredbe o maksimiranju cijena (cipela i drugog). Potiče se dolazak trgovaca iz dubrovačkog zaleđa u Dubrovnik. Oni mogu ponijeti hranu sa sobom koja se ne carini ako je sam troši (20). Samo Slaveni koji dovedu robove na prodaju u Dubrovnik, ne plaćaju carinu (11), čime im se omogućuje stvaranje dodatne kupovne snage za nabavke u Dubrovniku.

Neke od tih odredaba vrlo su detaljirane. Tako se, na primjer, određuje da »placovina« za prodaju svježeg mesa iznosi (za banak ili stol) nedjeljom 12 folara (tada je promet najveći!) na ponedjeljak 9 folara, a svaki drugi dan 6 folara.

No za nastajuću politiku protekcionizma izvanredno su značajne odredbe kojima se zaštićuje domaća proizvod-

nja. Dubrovnik je dobro snabdijevan krznima što dolaze iz balkanskog zaleđa, kao i tkaninama što se uvoze iz cijele mediteranske Evrope. On zato potiče domaće krojače koji iz toga čine kožuhe i šube. Izrada šuba¹³ za sve Dubrovčane monopol je domaćih proizvođača. Globa za one koji bi izrađivali šube izvan grada, čak i na dubrovačkim otocima, izvanredno je visoka (10 perpera) i kao takva apsolutno prohibitivna (57). Slično, postoje visoke izvozne carine za izvoz sirove i štavljene kože (10).

Stoga, kontrola robe pri dolasku i odlasku dio je protekcionističke politike koja se rađa. Svatko mora predati carinarnici popis robe (deklaracija) i označiti njenu vrijednost, što carinici kontroliraju (29). Carinu valja platiti prije isplovljenja (30): oni koji to ne učine, gube (vrijednost) cjelokupne robe i još plaćaju kaznu (31). Budući da se, izgleda krijumčarenje obavljalo barkama na vesla, to je posebna odredba

¹³ Topla odjeća bila je neophodna budući da u dubrovačkim kućama u pravilu nema uređaja za grijanje prostora van ognjišta u kuhinji.

naglašavala da se »nijedna barka ili lađa ... ne smije maknuti iz dubrovačke luke bez dopuštenja carinika« (32). Te odredbe vrijede i za trgovinu kopnom (33 i 34).

Zaštitnog je karaktera i apsolutna zabrana uvoza vina (61) i octa (63). No, kad je u pitanju vino, valja istaći da se ograničava i izvoz vina (po brodu, odnosno broju članova posade — 66).

7. Zaključili bismo ovo razmatranje konstatacijom, da su Historijski arhiv i dr Josip Lučić ispunili izvanredno koristan posao tiskajući »Knjigu odredaba dubrovačke carinarnice iz 1277. godine« Dobili smo knjigu koja će olakšati istraživanja gospodarske povijesti, ne samo Dubrovačke republike već i trgovine na Balkanu. Znanstvena javnost očekuje od pisca da će nastaviti rad na tom području (prije svega mislimo na Capitolare della Dogana Grande iz 1413. godine, izdatu u doba kneza P. Gundulića), uzimajući ostale relevantne dokumente.

Prevodiocu i priređivaču teksta valja posebno čestitati na izvanrednoj redakciji i prijevodu.

Vladimir Stipetić

O DJELIMA BERNARDA STULLIJA: »POVIJEST DUBROVAČKE REPUBLIKE« I »ŽIDOVU U DUBROVNIKU«

Dr. Bernard Stulli (1915—1985), povjesničar i arhivist, svestrani i temeljiti istraživač, napisao je veliki broj studija, sintetičkih prikaza i radova o povijesti pojedinih razdoblja Dubrovačke Republike. Njegovi tekstovi o Republici koji su ušli u oba izdanja Enciklopedije Jugoslavije Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« ocijenjeni su kao do sada najuspješnija sinteza dubrovačke prošlosti za razdoblje do početka 19. stoljeća.

Sada, četiri godine nakon Stullijeve smrti, objelodanjena su njegova djela: »Povijest Dubrovačke Republike« i »Židovi u Dubrovniku«.

»Povijest Dubrovačke Republike« izašla je u izdanju Arhiva Hrvatske i časopisa »Dubrovnik«, a bila je sačuvana u rukopisnoj ostavštini dr Ber-

narda Stullija, s naznakom da se radi o prvotnom i najširem tekstu za drugo izdanje Enciklopedije Jugoslavije. Knjiga sadrži devet poglavlja koja prate razvoj Dubrovnika od njegova nastanka do pada Dubrovačke Republike.

U prva tri poglavlja autor iznosi sažetu analizu Dubrovačke Republike kao osebujne tvorevine, nužnost nastanka grada-pomorskog uporišta na ovim prostorima, te sam osnutak Dubrovnika.

U razdoblju do 12. stoljeća Dubrovnik se formira kao srednjovjekovna komuna pod vrhovnom vlašću Bizanta, uz manje prekide. U 12. stoljeću on znatno ekonomski napreduje, sklapa ugovore sa zemljama iz zaleđa i gradovima zapadne jadranske obale, dobija privilegije od bizantskih vladara.